

CONTRACT FORMATION – OFFER, ACCEPTANCE, OBLIGATION TO NEGOTIATE AND REQUIREMENT OF GOOD FAITH

Mustafa Yaramkashev, PhD

Department of Private Law,
“Angel Kanchev” University of Ruse, Bulgaria
Tel.: +359882015664
E-mail: myaramkashev@uni-ruse.bg

Asist. Prof. Bilyana Ivanova

Private Law Department,
“Angel Kanchev” University of Ruse, Bulgaria
Tel.: +359896823683
E-mail: bkirova@uni-ruse.bg

Abstract: *Contract is a fundamental institution of private law. It facilitates the exchange of goods in civil and commercial transactions. This report will explore the steps involved in contract formation - what constitutes an offer, the binding nature of the offer, irrevocability of the offer, property transfer, offeror's liability, acceptance, the peculiarities of electronic contract formation, and the duty of good faith in negotiations for contract formation.*

Keywords: *contract, private law, offer, acceptance, electronic contract formation.*

I. ИСТОРИЧЕСКО РАЗВИТИЕ НА ДОГОВОРА

Терминът „договор“ произтича от латинското съществително име *contractus* и глагола „*contrahere*“, което означава „свързвам“. ¹⁸¹ Римското право е приемало договора като взаимно и законно прието съглашение.

Сключването на договора било съпътствано от произнасянето на тържествени формули, спазване на формата и личното явяване на страните. За сключването на договора именно формулите са имали обвързваща сила. Затова може да се каже, че тези ритуали и форма се е обличало намерението за правно обвързване. ¹⁸²

Развитието на стопанския обмен и робовладелското общество наложили опростяване на изискванията за сключване на договора, като това можело да се случи и между лица в различни градове. Така с течение на времето определени формални дотогава договори вече не изисквали спазване на определена форма. В същия период договорът за наем, покупко-продажбата, мандатът и договорът за дружество се превърнали в консенсуални. С развитието на търговските отношения се появили и първите ненаименовани договори.

В разрешенията на класическите римски юристи се вижда идеята, че договорът предполага съгласие на две или повече дееспособни страни върху позволен предмет. ¹⁸³ В следкласическото римско право за договор се е признавало всяко едно съглашение, което поражда правни последици – както облигационни, така и вещни. Ненаименованите договори започнали да се утвърждават като източници на договорно правоотношение.

По-късно, през XII век се е появила потребност от правно регулиране на развиващите се стоково-парични отношения във феодалното общество. Силно развитата централизирана

¹⁸¹ В Българския тълковен речник понятието „договор“ се определя като „*споразумение между две или повече страни с определяне на съответните права и задължения*“. – Пашов, П. Български тълковен речник. София. Изд. Хермес. 2004. Стр. 151

¹⁸² Москова, Н. Относно намерението за правно обвързване. Сп. Съвременно право, 2012, № 1

¹⁸³ Андреев, М. Римско частно право. София, Софи-Р, 1993, Цит.съч., с238, бел. № 1 под линия

политическа власт, която съдействала за развитието на тези отношения, вече е могла да осигури тяхната ефективна правна регулация. Принос за това има започналата рецепция на римското право в Италия, Испания и Франция.¹⁸⁴ Това е спомогнало и за разширяване на икономическите връзки.¹⁸⁵

Договорът може да се разглежда в различни аспекти – като юридически факт, като правоотношение и като документ, в който се закрепва правоотношение.¹⁸⁶ Когато разглеждаме договора като юридически факт, трябва да го разглеждаме като факт, включващ съвпадането на две насрещни волеизявления – предложение и приемане и намерението за създаване на една правна връзка.

II. ПРЕДЛОЖЕНИЕ

Предложението, или офертата, е волеизявление, чиято цел е сключването на договор.¹⁸⁷ За да може да се квалифицира едно волеизявление като оферта, то трябва да има достатъчно съдържание и предложителят да има намерение за обвързване. Ако волеизявлението не отговаря на тези условия, няма да е налице оферта, а покана за преговори, което от своя страна няма обвързващо действие. Възможно е едно волеизявление да съдържа всички елементи на предложението, но то отново да няма обвързваща сила за предложителя – ако самият предложител е посочил, че не е обвързан от предложението.¹⁸⁸

Намерението за сключване на договор се определя като воля за сключване на договор, която се съдържа в предложението и приемането.¹⁸⁹ За намерението за сключване на договор може да се съди както от изричните волеизявления на страните, така и от техни конклюдентни действия, от обстоятелствата по конкретния казус или от обичаите.¹⁹⁰

За да е валидно предложението не е нужно да е спазена определена форма – може да е устно или писмено. Единствено ако специален закон предвижда спазването на определена форма, изявлението трябва да е направено в тази форма. Пример за това можем да намерим в чл. 10 от Закона за електронната търговия, съгласно която „Доставчикът на услуги осигурява подходящи, ефективни и достъпни технически средства за установяване и поправяне на грешки при въвеждане на информация, преди получателят на услугата да направи изявление за сключване на договора.“ Такава оферта трябва да е направена с използването на електронни средства – чрез използване на активна уебстраница или по електронна поща.

В нашето законодателство, в чл. 13, ал. 1 от Закона за задълженията и договорите е закрепен принципът за обвързващата сила на предложението. Още със самото отправяне на предложението предложителят изразява воля да бъде обвързан от договора, но то поражда последици едва след достигането на предложението до адресата. Свободата на договаряне включва правото на всеки да реши дали да сключи договор или не, с кого да го сключи и какво да бъде неговото съдържание.

Свободата на договаряне не е безгранична, защото в противен случай би се стигнало до хаос и накарняване на интересите на трети лица. Обвързващата сила и неоттегляемостта на предложението също се явяват ограничения на свободата на договаряне. Веднъж направили своя избор по отношение на адресат на предложението, ние сме обвързани от този избор и от съдържанието на предложението.

¹⁸⁴ Халфина, Р. О. Договор в английском гражданском праве. Москва, изд. Академии наук, СССР, 1959, стр. 18-19

¹⁸⁵ Халфина, Р. О. Договор в английском гражданском праве. Москва, изд. Академии наук, СССР, 1959, стр. 23

¹⁸⁶ Брагинский, М. И., Витрянский, В. В., Договорное право: Общие положения. Москва, изд. Статут, 2001.

¹⁸⁷ Кожухаров, Ал. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. София, изд. Юриспрес, 2002; Стефанов, Г. Основи на гражданското право. Велико Търново, изд. Абагар, 2007

¹⁸⁸ Георгиев, Е. Договорное право стран-членов СЭВ и СФРЮ. Общие положения. Москва, издателски отдел Управления делами Секретариата СЭВ, 1986.

¹⁸⁹ Калайджиев, А. Облигационно право. Общая част. София, изд. Сиби, 2013.

¹⁹⁰ Христофоров, В. Гражданско и търговско право на капиталистическите държави. София, изд. Наука и изкуство, 1979.

Периодът на обвързваща сила на предложението зависи от това дали в него е посочен срок, а ако не е посочен – дали е отправен към присъстващ или отсъстващ. Когато има срок – той е обвързан с предложението до изтичане на срока, който е определен в него. Ако не е посочен срок и се отправя на присъстващ – предложителят не се обвързва, ако адресатът не го приеме веднага. Що се отнася до преговаряне между отсъстващи – предложителят е обвързан с офертата за срока, който е обикновено нужен според обстоятелствата, за да пристигне приемането.

Предложението по нашето право е неоттегляемо и това следва от чл. 13, ал. 2 от ЗЗД и от Германския граждански законник, чието разрешение сме възприели.¹⁹¹ Оттеглянето е допустимо само ако е достигнало до адресата преди или най-късно едновременно със самото предложение.

III. ПРИЕМАНЕ (АКЦЕПТ)

Приемането е едностранно волеизявление на адресата на предложението, с което той изразява съгласието си с предложението. Това съгласие трябва да е адресирано до предложителя и да обхваща всички клаузи на предложението, без значение дали са съществени или не – т.е. приемането трябва да е безусловно. Ако то съдържа нови клаузи или не се приеме в цялост така, както е отправена, то това не е приемане, а нова оферта. Приемането от своя страна също трябва да съдържа намерение за правно обвързване.

Особен случай е приемането на отправено по електронен път предложение. Уредбата се намира в Директива 2000/31/ЕО на Европейския парламент и на Съвета от 8 юни 2000 година за някои правни аспекти на услугите на информационното общество, и по-специално на електронната търговия на вътрешния пазар (Директива за електронната търговия)¹⁹² и в Закона за електронната търговия.¹⁹³ Сключването на договора по електронен път обхваща следните стъпки. Първо, получателят на услугата решава да приеме услугата. В този случай той прави изявление за сключване на договора и го изпраща на доставчика на услуги на информационното общество. Второ, доставчикът на услугата потвърждава без неоправдано забавяне получаването на изявлението – тоест е налице акцепт. Потвърждаване на получаването от страна на доставчика може да се извърши и чрез конклюдентни действия – ако той достави онлайн услугата, за която е платено.

IV. ЗАДЪЛЖЕНИЕ ЗА ВОДЕНЕ НА ПРЕГОВОРИ И ИЗИСКВАНЕ ЗА ДОБРОСЪВЕСТИНОСТ

Член 12 от ЗЗД предписва на страните, когато водят преговори и сключват договор, да действат добросъвестно. Законодателят е намерил за целесъобразно да формулира общо изискване към преговарящите, а не да изброява отделни форми на недобросъвестно поведение. Това е общо предписание, което се отнася до всички, независимо от етапа на преговорите, обстановката и другите обстоятелства. Целта на разпоредбата е да предпише на страните определено поведение и така да изключи всичко онова, което би влязло в противоречие с предписаното. Това не би станало по друг начин, освен чрез установяване на обща клауза. Съдържанието на тази клауза няма характер на забрана, а предписва определено поведение.¹⁹⁴

Възприетата в разпоредбата на чл. 12 от ЗЗД формула оставя широко отворени врати пред съдебната практика за преценка кога едно поведение е добросъвестно и кога не е. Тя

¹⁹¹ Zweigert, K., Kötz, H. An introduction to comparative law. Oxford, Clarendon press, 1998.

¹⁹² 192 OJ L 178, 17.7.2000, р. 1–16

¹⁹³ Обн. ДВ. бр.51 от 23 Юни 2006г., изм. ДВ. бр.105 от 22 Декември 2006г., изм. ДВ. бр.41 от 22 Май 2007г., изм. ДВ. бр.82 от 16 Октомври 2009г., изм. ДВ. бр.77 от 4 Октомври 2011г., изм. ДВ. бр.105 от 29 Декември 2011г., изм. ДВ. бр.57 от 28 Юли 2015г., доп. ДВ. бр.94 от 13 Ноември 2018г., изм. ДВ. бр.17 от 26 Февруари 2019г., изм. и доп. ДВ. бр.96 от 10 Ноември 2020г., изм. ДВ. бр.15 от 22 Февруари 2022г., доп. ДВ. бр.53 от 8 Юли 2022г.

¹⁹⁴ Обратно Houdius, E. Precontractual Liability. Reports to the XIIIth Congress. International Academy of Comparative Law. Montreal, 1991.

обаче не е изработила никакви правила, а се задоволява да фиксира най-вече някои отделни форми на недобросъвестност. Такива са например прекъсване на преговорите без достатъчно основание и унищожаване на подготвени за подпис документи¹⁹⁵, бездействие на застрахования или на неговия пълномощник при сключване на договор за задължителна застраховка¹⁹⁶, неуведомяване на другата страна по време на преговори за факти, които ще попречат за реализацията на правото на собственост в пълен обем¹⁹⁷, непредприемане на действия по уреждане на отношенията с другия съсобственик, преди да се сключи договор за наем¹⁹⁸.

Ако трябва да обобщим казаното по-горе, бихме могли да очертаем следните форми на противоречащо на добросъвестността водене на преговори според съдебната ни практика: самоволно и произволно спиране или прекъсване на водените преговори, отправяне на нови и неприемливи условия с цел да се протакат преговорите, дезертиране от съгласувани позиции по вече дискутирани въпроси, използване на неинформираността на другата страна с цел да се извлекат едностранни изгоди и много други.

У нас теорията, анализирайки чл. 12 от ЗЗД подчертава, че то обхваща различни конкретни задължения, сред които: задължението всяка от страните да доведе до знанието на другата страна всички обстоятелства и отношения, които тя очаква да научи, за да реши дали да сключи договор или не; задължение всяка от страните предварително да провери и да се увери, че в нейно лице не съществуват пречки за сключването на договора; задължението всяка от страните да не прекъсва произволно преговорите и всяка от страните да вземе мерките, които са необходими, за да се избегне увреждане на другата страна.¹⁹⁹

Всички тези конкретни изисквания, които се интегрират в съдържанието на прокламираното в разпоредбата на чл. 12 от ЗЗД общо начало, дават облика на понятието добросъвестност по смисъла на този текст. Именно чрез тях то получава своята съдържателна определеност. Законодателят, използвайки бланкетна формулировка, *a priori* е заложил възможността съдържанието непрекъснато да се разширява и обогатява с развитието на културните и стопански устои, като същевременно с това е избегнал упрека, че евентуалното изброяване би било неизчерпателно и поради това да се търсят никакви пролуки за дезавуиране правилото на чл. 12 от ЗЗД в процеса на правораздаването.

V. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

При задължението за водене на преговори, предлагането на офертата и приемането на същата законодателят е отдал особено голямо внимание на добросъвестността. Съществуването на добросъвестността би се обезсмислила, ако законът предписваше и предопределяше как съответното лице би следвало да постъпи. След като на някой му е зададено как да действа, то тогава не е необходимо поведението му да бъде контролирано чрез добросъвестността, автономията на волята и свободата на договаряне.

REFERENCES

Zweigert, K., Kötz, H. An introduction to comparative law. Oxford, Clarendon press, 1998.

Андреев, М. Римско частно право. София, Софи-Р, 1993, Цит.сч., с238, бел. № 1 под линия.

Брагинский, М. И., Витрянский, В. В., Договорное право: Общие положения. Москва, изд. Статут, 2001.

Георгиев, Е. Договорное право стран-членов СЭВ и СФРЮ. Общие положения. Москва, издателски отдел Управления делами Секретариата СЭВ, 1986.

¹⁹⁵ Решение № 51 от 22.03.1994 г. по гр. дело № 585/1993 г. IV г.о. на ВС, докладчик Благовест Пунев.

¹⁹⁶ Постановление № 7 г. от 4.X.1978 г., Пленум на ВС.

¹⁹⁷ Решение № 307 от 20.02.1998 г. по гр. дело № 792/1997 г., V г.о., докладчик Никола Хитров.

¹⁹⁸ Решение № 410 от 1997 г. на ВКС, 5-членен с-в

¹⁹⁹ **Кожухаров, Ал.** Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. София, изд. Юриспрес, 2002

Калайджиев, А. Облигационно право. Обща част. София, изд. Сиби, 2013

Кожухаров, Ал. Облигационно право. Общо учение за облигационното отношение. София, изд. Юриспрес, 2002.

Москова, Н. Относно намерението за правно обвързване. Сп. Съвременно право, 2012, № 1.

Стефанов, Г. Основи на гражданското право. Велико Търново, изд. Абагар, 2007.

Халфина, Р. О. Договор в английском гражданском праве. Москва, изд. Академии наук, СССР, 1959.

Христофоров, В. Гражданско и търговско право на капиталистическите държави. София, изд. Наука и изкуство, 1979.